

Research methods. To achieve this goal, theoretical methods of scientific and pedagogical research were used: analysis and synthesis of scientific literature, generalization and systematization, study of educational and methodological documentation.

Conclusions and prospects for further scientific research. The analysis of psychological and pedagogical literature leads us to the following definition: the value attitude to health is a permanent mental education of the individual on the basis of value-motivational, cognitive, activity-behavioral sphere, and knowledge about health, which is realized in the chosen lifestyle.

Key words: essence, structure, concept, value, value attitude, health, pedagogy, student.

УДК 378+37.004

Жанна Чернякова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID 0000-0003-4547-9388

DOI 10.24139/2312-5993/2020.10/289-301

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано та уточнено сутність понять «змішане навчання», «електронне навчання», «дистанційне навчання», «мобільне навчання». Виокремлено та схарактеризовано моделі змішаного навчання, зокрема ротаційна та гнучка моделі, модель «Зроби сам» та модель збагаченого віртуального навчання. У межах дослідження з'ясовано переваги системи змішаного навчання та визначено шляхи вирішення проблем, а саме: технічних, організаційних та навчальних. Розкрито нову роль викладача як фасилітатора під час організації змішаного навчання. На підставі порівняльного аналізу визначено та висвітлено компетентності, якими повинен володіти викладач під час організації змішаного навчання.

***Ключові слова:** інформаційно-комунікаційні технології, змішане навчання, електронне навчання, дистанційне навчання, мобільне навчання, інформатизація, компетентності.*

Постановка проблеми. Динамічний розвиток інформаційного суспільства, інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) висуває нові вимоги до освітньої підготовки майбутніх учителів, їх професійних умінь і навичок. Майбутні фахівці повинні бути здатними вільно й активно мислити, самостійно генерувати та втілювати нові ідеї та освітні технології, моделювати освітній процес творчо, безперервно розвиватися з використанням ІКТ. У центрі уваги є організація та впровадження дистанційного навчання, що дозволяє створити віртуальне освітнє середовище для кожного студента й використовувати інноваційні методи навчання із застосуванням ІКТ.

Підготовка майбутніх висококваліфікованих учителів сучасної української школи є одним із ключових пріоритетів освітньої державної політики, визначених Законами України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про

освіту» (2017 р.), Концепцією «Нова українська школа» (2016 р.). Отримання оновлених знань, форми їх здобуття є основою для розвитку інформаційного суспільства, запровадження концепцій забезпечення якості вищої освіти; «навчання протягом життя». Проте питання щодо організації освітнього процесу у формі змішаного навчання в закладах вищої освіти потребує додаткового вивчення.

Аналіз актуальних досліджень. Питання розвитку ІКТ в умовах інформаційного суспільства є предметом вивчення міжнародних і вітчизняних науковців. Проблеми та перспективи запровадження інформатизації освіти висвітлено в наукових працях таких учених, як: Н. Бутче, В. Бикова, О. Воронкіна, Б. Дендева, М. Жалдака, А. Капаті, М. Кадемїї, А. Коломієць, В. Кухаренка, Ю. Машбиця, С. Сисоевої, Ж. Таланової, Ю. Триуса та ін. Проблеми дистанційного навчання розглянуто в наукових роботах таких дослідників як: О. Андрєєв, В. Кухаренко, Б. Шуневич; К. Осадча, В. Осадчий (синхронне/асинхронне навчання); Р. Еліс, І. Еліот, М. Ніколс, Л. Тріака (е-навчання та його відмінності від дистанційного навчання); Л. Боремчук, Н. Мачинська, М. Нагірняк (принципи дистанційного навчання); В. Биков, А. Бойченко, Ю. Линник (засоби дистанційного навчання); С. Тран (масові відкриті онлайн курси) та інші.

Теоретичні та практичні засади поєднання різних форм організації освітньої діяльності висвітлено в наукових працях В. Бикова, І. Войтовича, С. Горобця, В. Кухаренка, Н. Морзе, В. Осадчого, К. Осадчої, О. Самойленка, С. Семерікова, С. Сисоевої, Є. Смирнової-Трибульської, Ю. Триуса та ін. Особливості впровадження змішаних форм навчання (традиційної та дистанційної) в освітній процес відображено в працях Н. Дем'яненко, К. Колос, О. Рафальської, Н. Рашевської, О. Спіріна, Ю. Триуса, О. Самойленка, Є. Смирнової-Трибульської та ін.

Метою дослідження є визначити сутність понять «змішане навчання» «електронне навчання», «дистанційне навчання», «мобільне навчання»; виокремити моделі змішаного навчання; визначити та схарактеризувати компетентності викладача, оволодіннями якими необхідне під час змішаного навчання.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс взаємопов'язаних методів дослідження, зокрема, теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння й систематизація наукових джерел для визначення сутності, змісту ключових дефініцій дослідження, моделей змішаного навчання.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення великого поширення й активізації набуває дистанційне навчання із застосуванням ІКТ в умовах інформатизації вищої освіти. У вітчизняній системі вищої освіти можливо виділити організацію освітнього процесу у формі змішаного навчання, яке залежить від низки факторів, а саме: готовності викладача працювати в нових умовах, готовності й потреби студентів, навчальної дисципліни, ІКТ компетентності учасників освітнього процесу тощо.

У контексті даного дослідження вважаємо за доцільне надати визначення сутності поняття «змішане навчання», що дозволяє реалізувати одне з ключових завдань інформатизації освітнього процесу, зокрема «впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення освітнього процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві» (Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, 2013). Так, в умовах викликів сьогодення питання поєднання традиційної освітньої системи із сучасними педагогічними інноваціями та засобами ІКТ є актуальним, а саме така форма організації навчання, як змішане.

В «Українсько-англійському навчальному словнику з педагогіки» поняття «blended learning» перекладено як «змішане навчання» (Авшенюк, 2013, с. 174). Проте в науковій педагогічній літературі можна знайти такі поняття, як «комбіноване навчання», «гібридне навчання». Спробуємо схарактеризувати різні підходи до трактування сутності поняття «змішане навчання» (Табл.1).

Таблиця 1

Трактування сутності поняття «змішане навчання»

Автор	Сутність поняття «змішане навчання»
Н. В. Рашевська	процес навчання, за якого традиційні технології навчання поєднуються з інноваційними технологіями електронного, дистанційного та мобільного навчання з метою гармонійного поєднання теоретичної та практичної складових процесу навчання (Рашевська, 2011, с. 8).
А. А. Мініна	освітня концепція, в межах якої студент отримує знання як самостійно (онлайн), так і в очній формі (з викладачем) (Мініна, 2016).
А. М. Стрюк	цілеспрямований процес здобування знань, умінь і навичок в умовах інтеграції аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності суб'єктів освітнього процесу на основі взаємного доповнення технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання (Стрюк, 2012, с. 29).
І. С. Столяренко	поєднання традиційного навчання з елементами синхронного й асинхронного електронного дистанційного навчання (Столяренко, 2015, с. 140).

Shivam Ruchi	комбінація методів традиційного навчання та онлайн навчання (Shivam, 2015, с. 36).
М. С. Нікітіна	система викладання, яка поєднує очне, дистанційне й самонавчання, що включає взаємодію між суб'єктами навчання та інтерактивними джерелами інформації, яка відображає всі притаманні навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), функціонуючі в постійній взаємодії один з одним, створюючи єдине ціле» (Нікітіна, 2012).
Ю. В. Триус	«цілеспрямований процес здобування знань, набуття умінь і навичок, засвоєння способів пізнавальної діяльності суб'єктом навчання й розвитку його творчих здібностей на основі комплексного та систематичного використання традиційних, інноваційних педагогічних технологій та ІКТ навчання за принципами взаємного доповнення з метою підвищення якості освіти» (Триус, 2012, с. 304).
Бетті Колліс	гібрид традиційного очного та онлайн навчання, за якого навчання відбувається як у аудиторії, так і за її межами, причому онлайн-складова стає природнім розширенням традиційного аудиторного навчання» (Collis, 2001)

Таким чином, існують різні підходи до розуміння сутності поняття «змішане навчання», а саме, як процесу навчання, освітньої концепції, цілеспрямованого процесу навчання, поєднання традиційного та дистанційного навчання, комбінації методів навчання, гібрид традиційного очного та онлайн навчання.

Додамо, що в межах концепції, представленої Інститутом Крістенсена (Cristensen Institute), феномен «змішане навчання» трактується як «офіційна навчальна програма, за якою учень/студент навчається таким чином: частка освітнього процесу припадає на онлайн навчання, яке передбачає елемент самоконтролю студентом вибору часу, місця, методів і/або темпу навчання; незначна частка освітнього процесу припадає на навчання віддалене від дому у спеціалізованих закладах під наглядом/керівництвом когось; освітній процес передбачає взаємоузгодженість і модальність між навчальними діяльностями кожного учня/студента впродовж вивчення курсу чи предмета, з метою забезпечення інтегрованого навчального досвіду» (Staker, 2012, с. 3).

У контексті даного дослідження ми визначаємо сутність поняття «змішане навчання» як цілеспрямований процес формування ІКТ-компетентності майбутніх учителів в умовах поєднання аудиторної та позааудиторної навчальної роботи студентів на засадах використання та взаємного доповнення технологій традиційного та електронного (дистанційного й мобільного) навчання.

Так, традиційне навчання розглядаємо як процес формування системи знань, умінь, навичок, який відбувається шляхом безпосередньої взаємодії викладача та студентів у межах аудиторії та з використанням традиційних методів, засобів і форм організації освітнього процесу. У той самий час електронне навчання (e-learning) характеризуємо як «навчання, у процесі якого основними носіями навчальної інформації є електронні освітні ресурси, а спілкування викладачів і студентів проходить із використанням ІКТ» (Максак, 2013, с. 248].

Відповідно до «Положення про дистанційне навчання» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466) дистанційне навчання (distance learning) визначається як «індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» (Про затвердження Положення про дистанційне навчання, 2013).

У науковій педагогічній літературі зустрічаємо термін «мобільне навчання» (m-learning), яке спрямоване на створення освітнього середовища за допомогою мобільних електронних пристроїв, які студенти можуть використовувати в якості засобу доступу до навчальних матеріалів, що містяться в Інтернеті, будь-де та будь-коли» (Семеріков, 2009, с. 119).

Сучасні виклики, які стоять перед суспільством у всьому світі, зумовлюють появу нових методик навчання, а саме мобільно-орієнтованого навчання. Проте аналіз науково-методичної літератури доводить, що дане питання потребує ґрунтовного вивчення, уточнення понятійного апарату, висвітлення методик мобільно-орієнтованого навчання, позитивних і негативних аспектів використання мобільних пристроїв.

На сучасному етапі мобільно-орієнтоване навчання вважається новою стадією розвитку електронного навчання та спрямоване на використання мобільних пристроїв як засобу навчання. Беззаперечним є той факт, що педагогічний потенціал новітніх мобільних пристроїв призвів освітніх науковців до переосмислення мобільних технологій та їх імплементації в освітній процес.

Так, мобільно-орієнтоване навчання запроваджується паралельно з традиційним, дистанційним, комп'ютерно-орієтованим навчанням та дозволяє реалізовувати нові змішані форми навчання. Проте, використання мобільного пристрою є основним засобом навчання й

доступом до інформаційно-освітніх ресурсів. Таке навчання відбувається незалежно від місця знаходження суб'єктів освітнього процесу.

На нашу думку, впровадження мобільно-орієнтованого навчання має перспективи на подальший розвиток, оскільки мобільні пристрої швидко вдосконалюються разом із мобільними додатками, які можуть використовувати студенти.

Теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури надає можливість виокремити декілька моделей змішаного навчання.

1. Ротаційна модель (Rotation model) передбачає організацію навчання в межах однієї дисципліни/курсу, чергування аудиторного навчання викладача та студента або групи студентів та опосередкованої взаємодії учасників освітнього процесу з використанням ІКТ. Зауважимо, що зміна видів навчальної діяльності може бути фіксованою (за розкладом) або гнучкою.

Під час навчання викладач використовує інтерактивні методи навчання, метод проєктів (індивідуальні або групові), індивідуальні консультації, письмові завдання тощо. Зазначена модель складається з низки підмоделей: ротація за станціями (Station Rotation); ротація за лабораторіями (Lab Rotation); «перевернутий клас» (Flipped Classroom); індивідуальна ротація (Individual Rotation).

2. Гнучка модель (Flexible model) спрямована на засвоєння більшої частини навчальної програми в умовах електронного навчання, при цьому основна частина навчального матеріалу спочатку є представленою онлайн (у межах закладу вищої освіти). Так, викладач виконує роль координатора, який організує консультації (індивідуальні або групові) для відпрацювання тем, складних для усвідомлення.

3. Модель «Зроби сам» (Self-Blend або A La Carte) надає можливість студентам самостійно обирати додаткові курси до основної освіти. До постачальників освітніх послуг можуть належати різні освітні установи. Ефективність зазначеної моделі змішаного навчання зумовлюється високим ступенем мотивації студентів до навчання.

4. Модель збагаченого віртуального навчання (Online Driver or Enriched Virtual model) передбачає засвоєння більшої частини навчальної програми за допомогою електронних ресурсів, а також додатковими очними або онлайн консультаціями з викладачем (iNACOL Blended Learning Teacher Competency Framework 2015, с. 7).

Подані зарубіжні моделі є корисними для вивчення й упровадження в освітній процес із метою модернізації національної системи освіти. Проте

зауважимо, що найбільш оптимальною для використання є моделі «ротація за станціями» (чергування різних видів діяльності), ротація лабораторій (почергова зміна лабораторій) та «перевернутий клас», які поєднують технології традиційного та дистанційного навчання.

На наш погляд, змішане навчання надає можливість використання переваг традиційного та дистанційного навчання саме із застосуванням ІКТ, насамперед, створення комфортного освітнього середовища для навчання, в якому викладачі та студенти зможуть ефективно здійснювати процес викладання й учіння.

Організація змішаного навчання вимагає визначення цілей, завдань курсу, потреби, обсяги матеріальних та інтелектуальних завдань. Кожен викладач повинен володіти стратегіями он-лайн викладання, забезпечити ефективне навчання, встановити чіткий розклад відвідування очних та он-лайн занять для студентів.

У межах наукового дослідження можливо виокремити низку переваг організації змішаного навчання, зокрема, студенти самостійно можуть здобувати нові знання за допомогою електронних ресурсів у зручний для себе час, а під час спілкування на заняттях із викладачем та одногрупниками практикуватись у нових уміннях; студенти обирають для себе зручний час і місце (гнучкість і доступність); викладач керує процесом організації самостійної когнітивної діяльності студентів щодо отримання теоретичного матеріалу; організація групової навчальної діяльності (групова робота над проєктами, проведення дискусій, семінарів, організованих у вигляді електронних телеконференцій, форумів) передбачає формування навичок онлайн-спілкування; мотивує студентів до самоосвіти (формує відповідальне ставлення до навчання, раціонального планування часу, вибір темпу засвоєння навчального матеріалу); студент удосконалює навички використання сучасних програмних і технічних засобів; використання нових інструментів та методів навчання, побудова нових моделей навчання; підзвітність і прозорість результатів навчальної діяльності студентів; скорочення витрат на організацію освітнього процесу (економічність).

Незважаючи на переваги змішаного навчання існують і певні проблеми щодо його впровадження. Зарубіжна дослідниця Дж. Хофман визначає не тільки проблеми, а також шляхи їх вирішення, зокрема:

1. Технічні проблеми (technology challenges): забезпечення учасників освітнього процесу технологіями, тобто поступове впровадження технологій у освітній процес (від простих до складних).

2. Організаційні проблеми (organizational challenges): визнання ефективності змішаного навчання; менеджмент та моніторинг успішності навчальної діяльності студентів.

3. Навчальні проблеми (instructional/design challenges): ретельне планування кожного етапу заняття, використання різних форм роботи, створення навчального середовища для досягнення мети (визначення цілей із використанням таксономії Блума); впровадження онлайн інтерактивних вправ; вимоги щодо оцінювання навчальної діяльності студентів; забезпечення координації всіх елементів курсу (Hofmann, 2014).

Так, освітній процес, організований у формі змішаного навчання, спрямований на розвиток особистісно-орієнтованого навчання й формування всебічно розвиненої особистості. Специфічними рисами змішаного навчання виокремлено: інтерактивність та адаптивність навчального матеріалу; гнучкість, інформативність навчального матеріалу; чітка структурованість і новизна навчального матеріалу; технологічність; самостійна й індивідуальна робота студентів; наявність матеріалів візуальної підтримки освітнього процесу; мобільність; модульність; комбінування цифрового контенту з матеріалом, отриманим в аудиторії.

У контексті дослідження виокремлено компоненти змішаного навчання: очне (face-to-face learning) – традиційні заняття в аудиторії під керівництвом викладача; он-лайн навчання (online learning) – робота студентів і викладачів у режимі синхронної взаємодії онлайн (проведення вебінарів, конференцій, форумів тощо); самостійне навчання (self-place learning) – самостійна робота студентів: виконання практичних і лабораторних робіт, пошук навчальних матеріалів; робота у хмарних середовищах та з онлайн-сервісами (Shivam, 2015).

Під час організації змішаного навчання на особливу увагу заслуговує вивчення ролі викладача, який стає дослідником/розробником, (планує плануванням і розвитком систем змішаного навчання; випробовує нові підходи й засоби персоналізації навчання; розробляє та вдосконалює навчальні програми; фіксує ефективність, недоліки, обмеження й відповідність технічних засобів); інтегратором (створення оптимальних умов для навчання шляхом використання технологій – віртуальні та візуальні; систематизує підхід до планування змісту й навчальних підходів (методології та методики навчання); керівником, тьютором, фасилітатором одночасно. Іншими словами викладач виконує роль фасилітатора у змішаному навчанні. Вперше в науковий обіг термін «фасилітатор» було введено психологом К. Роджерсом, який наголошує, що фасилітатор має

допомогти учневі навчатися, увиразнити себе як особистість, зацікавити, підтримати під час пошуку знань (Роджерс, 2002).

Отже, нова роль фасилітатора полягає в упровадженні навчальної технології чи методики, адаптації в режимі реального часу; виборі або регулюванні напрямів навчання студента; встановленні партнерських стосунків зі студентами для вибору напряму навчання.

Цінним для нашого дослідження є визначення дванадцяти основних компетентностей, якими повинен володіти майбутній учитель для проведення ефективної діяльності в умовах змішаного середовища. Зазначені компетентності згруповано в чотири блоки, а саме:

1. Стиль мислення (mindsets): включає пріоритетні цінності й переконання, які управляють процесами мислення, поведінкою, діями особистості та пов'язані з цілями навчальних змін, завдань у змішаній навчальній діяльності. Віднесено такі компетентності, як нове бачення викладання й навчання, орієнтація на зміни та вдосконалення.

2. Особистісні якості (qualities): особистісні риси характеру й моделі поведінки, які допомагають викладачеві здійснити перехід до нових методів навчання та викладання. До таких компетентностей можемо віднести гнучкість, мобільність, цілеспрямованість, далекоглядність, рішучість, бажання до подальшого самовдосконалення тощо.

3. Адаптаційні вміння (adaptive skills): комплексні вміння, які допомагають викладачам співпрацювати, розв'язувати нові завдання та знаходити конструктивні рішення, імплементувати інновації в освітній процес. Виокремлено такі компетентності: постійне самовдосконалення та інновація, спілкування.

4. Технічні вміння (technical skills): оцінювання навчання, управління навчанням не тільки всієї групи, але й кожного, організація індивідуальних форм навчання з поєднанням роботи в малих і великих групах, вміння застосовувати різні навчальні засоби, методики, онлайн та офлайн ресурси, вміння динамічного поєднання засобів навчання та адміністрування. Виділено такі компетентності: інформаційний досвід, навчальні стратегії, володіння досвідом змішаної навчальної діяльності, навчальні інструменти або обладнання (Powell, Ed, 2014, с. 10–12).

Таким чином, поєднання технологій традиційного та он-лайн навчання допомагає викладачам створювати нове інформаційно-освітнє середовище для досягнення цілей освітнього процесу та висуває нові вимоги до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проведене дослідження надає можливість стверджувати, що запровадження такої форми організації навчання як змішане дозволяє викладачам побудувати гнучкий персоналізований процес навчання, з одного боку, враховуючи індивідуальні особливості студентів, а з іншого, використовуючи можливості ІКТ. Змішане навчання передбачає розширення освітніх можливостей кожного студента, сприяє інтерактивній взаємодії між викладачами та студентами не тільки дистанційно, але й очно з застосуванням різних методів і засобів навчання. В умовах змішаного навчання збільшується частка самостійної роботи студентів, відкриваються нові можливості для засвоєння навчального матеріалу у зручний для студентів час, для вибору власного темпу навчання, для спілкування з викладачем.

Ми переконані, що в подальшому розвиток змішаного навчання може стати одним із пріоритетних напрямів трансформації сучасної системи вищої освіти, оскільки воно сприяє підвищенню ефективності навчання шляхом поєднання традиційного й дистанційного навчання, передбачає формування майбутнього фахівця з необхідним набором ключових компетентностей, здатного вирішувати різноманітні професійні завдання.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці технології організації змішаного навчання в умовах педагогічного закладу вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Авшенюк, Н. М. (2013). *Українсько-англійський навчальний словник з педагогіки: словник*. К.: Педагогічна думка (Avshenyuk, N. M. (2013). *Ukrainian-English educational dictionary of pedagogy: dictionary*. K.: Pedagogical thought).
- Максак, І. В. (2013). «Blended learning» як інноваційний підхід у формуванні професійної компетентності вчителя англійської мови початкової школи. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка*, 110, 247–249. Режим доступу: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1334 (Maksak, I. V. (2013). «Blended learning» as an innovative approach of professional competence formation of primary school English teachers. *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University named after T .G. Shevchenko*, 110, 247–249. Retrieved from: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1334).
- Минина, А. А. (2016). *Модель смешанного обучения иностранным языкам: преимущества и недостатки*. Режим доступа: <http://www.nop-dipo.ru/ru/node/473> (Minina, A. A. (2016). *The model of blended learning of foreign languages: advantages and disadvantages*. Retrieved from: <http://www.nop-dipo.ru/ru/node/473>).
- Никитина, М. С. (2012). Теоретико-методологические аспекты исследования проблемы смешанного обучения. *В мире научных открытий*, 1, 167–176 (Nikitina, M. S. (2012). Theoretical and methodological aspects of studying the problem of blended learning. *In the world of scientific discoveries*, 1, 167– 176).

- Про затвердження Положення про дистанційне навчання: МОН України. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (On approval of the Regulation on distance learning: MES of Ukraine. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>).
- Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (On the National Strategy of Education Development in Ukraine for 2012-2021. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>).
- Рашевська, Н. В. (2011). *Мобільні інформаційно-комунікаційні технології навчання вищої математики студентів вищих технічних навчальних закладів* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10). Київ (Rashevskaya, N. V. (2011). *Mobile information and communication technologies for teaching higher mathematics to students of higher technical educational institutions* (abstract of dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.10). Kiev).
- Семеріков, С. О. (2009). *Теоретико-методичні основи фундаменталізації навчання інформатичних дисциплін у вищих навчальних закладах* (дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02). Київ (Semerikov, S. O. (2009). *Theoretical and methodological foundations of fundamentalization teaching of computer science disciplines in higher educational institutions* (dissertation of doctor of Pedagogical Sciences: 13.00.02). Kiev).
- Столяренко, І. С. (2015). Особливості організації змішаного навчання у підготовці майбутніх учителів інформатики. *Інформаційні технології в освіті*, 24, 38–147 (Stolyarenko, I. S. (2015). Peculiarities of the organization of blended learning in the training of future teachers of computer science. *Information Technologies in Education*, 24, 38–147).
- Стрюк, А. М. (2012). *Система «Агапа» як засіб навчання системного програмування бакалаврів програмної інженерії* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10). Київ (Stryuk, A. M. (2012). *«Agapa» system as a means of systemic learning programming of bachelors of software engineering* (dissertation ... candidate of pedagogical sciences: 13.00.10). Kyiv).
- Триус, Ю. В. (2012). Комбіноване навчання як інноваційна освітня технологія у вищій школі. *Теорія та методика електронного навчання : збірник наукових праць*, III, 299–308 (Trius, Yu. V. (2012). Blended learning as an innovative educational technology in higher education. *Theory and methods of e-learning: a collection of scientific papers*, III, 299-308).
- Blending Learning: The Evolution of Online and Face-to-Face Education from 2008–2015 (2015). *Promising Practices In Blended And Online Learning*. Retrieved from: <https://www.inacol.org/resource/blending-learning-theevolution-of-online-and-face-to-face-education-from-2008-2015/>.
- Collis, B. (2001). *Flexible learning in a digital world: experiences and expectations*. London: Kogan Page Limited, 231.
- iNACOL Blended Learning Teacher Competency Framework (2014). *iNACOL, The International Association for K-12 Online Learning*. Retrieved from: <https://www.inacol.org/wp-content/uploads/2015/02/iNACOL-BlendedLearning-Teacher-Competency-Framework.pdf>
- Hofmann, J. (2014). Top 10 Challenges of Blended Learning (And Their Solutions!). Retrieved from: <http://blog.insynctraining.com/top-10-challenges-ofblended-learning>
- Shivam, R. (2015). Implementation of Blended Learning in Classroom: A review paper. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 5 (11), 369-372.

Staker, H. (2012). Classifying K–12 Blended Learning. Innosight Institute. Retrieved from: <https://www.christenseninstitute.org/wp-content/uploads/2013/04/Classifying-K-12-blended-learning.pdf>.

РЕЗЮМЕ

Чернякова Жанна. Характеристика смешанного обучения в условиях информатизации высшего образования.

В статье проанализированы и уточнены сущность понятий «смешанное обучение», «электронное обучение», «дистанционное обучение», «мобильное обучение». Выделены и охарактеризованы модели смешанного обучения, в частности ротационная и гибкая модели, модель «Сделай сам» и модель обогащенного виртуального обучения. В рамках исследования выяснено преимущества системы смешанного обучения и определены пути решения проблем, а именно, технических, организационных и учебных. Раскрыто новую роль преподавателя как фасилитатора при организации смешанного обучения. На основании сравнительного анализа определены и освещены компетентности, которыми должен обладать преподаватель при организации смешанного обучения.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, смешанное обучение, электронное обучение, дистанционное обучение, мобильное обучение, информатизация, компетентности.*

SUMMARY

Chernyakova Zhanna. Characteristic of blended learning in the context of informatization of higher education.

In today's conditions distance learning with the use of ICT in the context of informatization of higher education is becoming widespread and intensified. In the domestic system of higher education, it is possible to distinguish the organization of the educational process in the form of blended learning, which depends on a number of factors, namely, teacher's readiness to work in new conditions, readiness and needs of the students, academic discipline, ICT competence of the participants. The purpose of the study is to determine the essence of the concepts of "blended learning", "e-learning", "distance learning", "mobile learning"; to identify the models of blended learning; to define and characterize the competences of the teacher, the mastery of which is necessary during blended learning. A set of interrelated research methods has been used to solve the mentioned tasks, in particular, theoretical methods: analysis, synthesis, generalization, comparison and systematization of scientific sources to determine the essence, content of key definitions of the research, the models of blended learning, key competences. In the context of this study, we define the essence of the concept of "blended learning" as a purposeful process of forming ICT competence of future teachers in a combination of classroom and extracurricular learning of students on the basis of use and complementarity of traditional and electronic (distance and mobile) learning. Theoretical analysis of scientific and pedagogical literature provides an opportunity to define several models of blended learning. Blended learning models have been identified and characterized, including rotation and flexible models, self-blend model and enriched virtual learning model. The presented foreign models are useful for study and implementation in the educational process in order to modernize the national education system. The study has determined the benefits of blended learning and found out the solutions to problems, namely, technical, organizational and educational. A new role of a teacher as a facilitator in the organization of blended learning is revealed by the author. On the basis of comparative analysis, the competences that a teacher should have during the organization of blended learning are identified and highlighted. These competences are grouped into four blocks, namely: mindsets, qualities, adaptive skills and technical skills. We

are convinced that in future the development of blended learning can become one of the priority areas of transformation of modern higher education system, as it helps to increase the effectiveness of learning through a combination of traditional and distance learning. The study does not exhaust all the aspects of the above problem. We see the prospect of further research in the development of technology for the organization of blended learning in a pedagogical institution of higher education.

Key words: information and communication technologies, blended learning, e-learning, distance learning, mobile learning, informatization, competences.

УДК 378.147.091.33-027.22:373.3]:174.7

Катерина Шапунова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-7868-392X

DOI 10.24139/2312-5993/2020.10/301-314

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ: СУТНІСТЬ І СПЕЦИФІКА

У статті окреслено особливості формування академічної доброчесності майбутніх учителів початкової школи як одну з педагогічних умов професійної підготовки здобувачів вищої освіти у процесі педагогічної практики.

Здійснено аналіз законодавчих і наукових джерел стосовно змісту поняття «академічна доброчесність». Проведено аналіз освітньо-професійних програм 013 Початкова освіта закладів вищої освіти, який засвідчує, що майбутні вчителі початкової школи в ході професійної підготовки та під час проходження педагогічної практики отримують певні знання про академічну доброчесність. На основі опитування здобувачів вищої освіти, вивчення навчально-методичної літератури визначено перелік знань та вмінь із дотримання академічної доброчесності, якими має оволодіти майбутній учитель початкової школи у процесі підготовки до педагогічної практики. Висвітлено окремі результати проєкту «Дотримання принципів академічної доброчесності в початковій школі» науково-дослідної лабораторії «Академічна культура дослідника» кафедри української мови і літератури та кафедри дошкільної і початкової освіти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

***Ключові слова:** академічна доброчесність, майбутні вчителі початкової школи, педагогічні умови, професійна підготовка, заклад вищої педагогічної освіти, освітньо-професійна програма, педагогічна практика, проєкт.*

Постановка проблеми. В умовах інтеграції системи освіти України до європейського освітнього простору все більшою мірою актуалізується проблема підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкової школи. Відповідно до компетентнісного підходу, на засадах якого побудовані освітньо-професійні програми 013 Початкова освіта, метою професійної підготовки є формування висококваліфікованих педагогів, здатних творчо вирішувати педагогічні проблеми в нестандартних умовах своєї професійній діяльності. Компетентнісно-орієнтоване навчання